

Búcsú Tóth Szergejtől – utolsó könyvével a kezünkben

2023 februárjában kellett búcsút vennünk barátunktól és kollégánktól, Tóth Szergejtől. Elbűvölően kedves ember volt, ez jutott eszembe először, amikor a gyász hírt meghallottam. Csak egy személyes példa: amikor felkérését kaptam, hogy vegye át tőlem a Modern Nyelvoktatás kritikai rovatának vezetését, felhívtam, és megkérdezte, „nem okoz-e ez neked rossz érzést”, ha elfogadja, mert ha igen, elutasítja a felkérést. Dehogyan okozott, inkább örültem neki, de még jobban kedves tapintatának.

Személyre szóló kedvességét, de szerzőkészségét is megtapasztalhattuk a Jel-Kép-Tér konferenciákon és azok anyagainak megjelentetése során. A 2015-ös tanácskozás idején töltötte be a hatvanadik életévét, ekkor köszöntöttük a születésnapján a neki készült Festschrifttel. Órákig utaztak a kollégák, hogy kezet fogjanak és együtt vacsorázzanak vele és meghallgassák a „tisztas tudósból szertelen billentyűssé átalakuló Szergej vezényletére játszó BetonBicikli”-t, ahogy Barát Zsazsa kolléganőnk fogalmazott. Ezeknek az inspiráló együttléteknek vetett most véget korai halála. 2022 novemberében jelent meg utolsó könyve, ezt olvasva, ebből tanulva és az olvasottakat továbbgondolva emlékezünk rá. A könyv címe:

Tóth Szergej
Tűntetn és identitás. Szemiotikaközeli albumkönyv.

Szeged: AJ Téka Kiadó, 2022. 321 p.
 ISBN 9786158129473

Az írások bemutatják kollégánk szerzteágazó tudományos érdeklődését és kutatói szigorát. A témák egy részét ismerjük a szegedi konferenciákon elmondott előadásából és cikkeiből, de nagy öröm, hogy könyvben is rend-

szerezte gondolatait az oroszországi városok gazdag és gyorsan változó jelkészletéről, a házak, szobrok, metróállomások szemiotikájáról. A fejtegetéseket gazdag fényképanyag egészíti ki, ezeket részben saját maga készítette, részben nehezen hozzáférhető forrásokból gyűjtötte össze.

A városkép alakítása rombolás és építés együttese. A győztes proletárforradalom el akarta tüntetni a múlt nyomait. Ezt tette mindenekelőtt a templomokkal. Vagy lerombolta őket, vagy az ateizmus múzeumává alakította, mint Szentpéterváron a Kazanyi Székesegyházat. A többi templomépületet más célokra hasznosították, uszodákat, korcsolyapályákat, sőt, blaszfémikus módon nyilvános illemhelyeket rendeztek be bennük.

Közben épült a mélyben a moszkvai metró, amely reprezentációs és spirituális célokat is szolgált. Egy, az ateizmust államvallásnak deklaráló hatalom kívánta vele elkápráztatni alattvalóit és a városba látogató külföldieket. A nemes anyagokból készült „palotaszerű földalatti állomásai nyíltan hirdették, hogy immáron a nép sorsának az irányítása Istentől átkerült egy másik istenhez, de magához az emberhez is, aki akadályokat nem ismerve a szocialista technika segítségével kezébe vette azt.” (47.)

A felszínen pedig az ég felé törtek a „hét nővér” épületkolosszusai, a Lomonoszov Egyetem, az Ukrajna Szálló és társaik a magát legyőzhetetlennek gondoló szovjethatalom jeleiként. Egyedivé akarták tenni Moszkva városképét, de a figyelmes szemlélő mindben felismerhette az amerikai mintát, ha megfelelő szögből szemlélte. A szobrokon pedig a gigantomán nemzetiszocialista esztétika hatását, például Vera Muhina a Moszfilm emblémájaként is szolgáló Munkás és kolhozparasztaszony című gigantikus kompozícióján.

A Szovjetunió széthullása után újra „zavaros idők” köszöntöttek Oroszországra. Ennek

hatása a városépítészetben is megmutatkozik. Moszkvában eltakarították a régi Arbat környékének utolsó emlékeit is, az újjazdagok procc ízléstelenségét giccses színekkel megvilágított felhőkarcolók írják az égre. Szentpétervár lakossága viszont nem engedte elrontani a város Puskin által is csodált “szigorú szépségét” a 400 méteres Ohta-torronnyal, így az a történelmi belvárostól távol, egy külvárosban épülhetett csak fel.

A kötet első írásaiban a szerző geográfusi és szemiotikusi felkészültségét csodálhattuk meg, a második részben a filológusé a főszerep. A nyelvhasználat átalakítása épp olyan fontos egy új politikai hatalom számára, mint a tárgyi környezeté, és lényegesen olcsóbb. A Szovjetunióban mindenekelőtt kivették a keresztnévadás jogát az egyház kezéből, így terjedtek el az új rendszerre utaló olyan nevek, mint az *Energia*, a *Traktor*, valamint Lenin nevének többféle változata. Megtiltották a hivatalos érintkezésben a *goszpodin*, *goszpozsa* (úr’, ,hölgy’) megszólításokat, helyébe a *grazsdanin*, *grazsdanka* (,polgártárs/nő’) került, a katonai és munkahelyi kapcsolatokban pedig a *tovariscs* (,bajtárs’, ,elvtárs’). Ezek a megszólítások a társadalmi egyenlőséget kívánták sugallni.

Az ideológiai metaforák is a rendszer elfogadtatását szolgálták. Így vált a félelemkeltően erős “orosz medve” gyakori figurájává a politikáról szóló közbeszédnek és karikatúráknak. A medve az oroszok számára korábban a vásárokon táncoló bumfordi állat képét idézte fel, a Szent Szezgijjt kísérő pedig legendásan szelíd. Fenyegető országjelképént először az első világháború idején jelent meg a világsajtóban. Mint a medvén lovagoló Putyint megjelenítő grafikák mutatják, mára az elnöki hatalom jelképévé vált.

A forradalmakat és ellenforradalmakat szívesen választanak maguknak színes emblémát, zászlót. A múlt század húszas éveiben a vörösök, a bolsevikok győztek, de számos plakáton jelentek meg az egységes Oroszországért küzdő fehérek is a Sárkányölő Szent

György szimbólumként használt képével. Partizánként harcoltak a zöldeknek nevezett nem reguláris csapatok.

A képregénynek, ennek a vásári képmutogásra nyúlik vissza. Az orosz népi képek – a lubok – meséket és kalandos történeteket elevenítettek még, később a politikai humor eszközeivé is váltak. A kandúrt temető egerek meséjét aktualizálták 1925-ben egy morbid képregényben, amelyben a tetszhalott macska Lenin fejét viseli, az elbizakodott egerek pedig a trónkövetelőket, például Trockijét.

A könyvet a szerző a “jekatyerinoszlávi testvéreknek” ajánlotta. Ehhez a ma hivatalosan Dnyiprónak nevezett kelet-ukrajnai városhoz mély rokoni kapcsolatok fűzték. A tanulmánykötet megjelenésekor a városlakók súlyos orosz rakétatámadástól szenvedtek. Rájuk is gondoljunk, amikor kézbe vesszük Tóth Szergej könyvét, amely a benne foglalt hatalmas tudásanyag mellett emberséget is közvetít számunkra. Egy olyan emberét, aki két nyelvben és két kultúrában volt otthon, és nyitottnak bizonyult a kultúra egészére.

Huszár Ágnes

Philip Durrant – Anna Siyanova-Chanturia
– Benjamin Kremmel – Suhad Sonbul
Research Methods in Vocabulary Studies
[A szókincs tanulmányozásának kutatási módszerei]

Amsterdam: John Benjamins Publishing Company,
2022, 325 p.

ISBN 978 90 272 1109 5 (PB)

A szókincs nyelvismereti szerepének kutatása iránti fokozott érdeklődést az alkalmazott nyelvészeti kutatást végzők részéről mi sem mutatja jobban, mint az a tény, hogy 2022-ben két rendkívül fontos könyv is megjelent